Výstava Zničené židovské památky severních Čech 1938-1989

Společnost pro obnovu památek Úštěcka ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, Národním památkovým ústavem, Národní knihovnou, Židovským muzeem v Praze, Židovskou obcí v Praze a v Teplicích, společností MATANA a.s., Sdružením pro úštěckou synagogu a hřbitov, Oblastním muzeem v Chomutově, Regionálním muzeem v Teplicích a dalšími partnery připravilo výstavu Zničené židovské památky severních Čech 1938-1945. Výstava je součástí širšího projektu mapování zaniklých a zničených památek na území severních Čech. Navazuje na předchozí výstavu Zničené kostely severních Čech 1945-1989.

Projekt je vymezen územně bývalým Severočeským krajem, dnešní Ústecký a Liberecký kraj, a časově roky 1938-1989.

Krajina severních Čech jakoby dodnes žila pod těžkým příkrovem historických událostí minulého století. Vždyť její podoba, rytmus, lidé, posvátná místa, to vše zmizelo v důsledku druhé světové války a dvou ideologií – fašismu a komunismu – které tragicky poznamenaly osudy lidí i míst. Židovské komunity i židovské památky měly za sebou již před tímto stoletím pohnuté a dramatické osudy. Židovské etnikum bylo dlouhodobě izolováno od většinové společnosti. Proces zrovnoprávnění od 19. století na jedné straně působil pozitivně uvolněním občanských svobod. Na druhé straně došlo k opouštění vesnických židovských center a postupnému zániku dosavadních modliteben. První republika po roce 1918 pak tento proces urychlila, během jejího trvání zmizelo z regionu 27 synagog. Obce přestaly existovat, stavby přestaly plnit svůj účel.

Zcela novou situaci přinesly události spojené s nástupem nacismu. Nenávistná ideologie stála i zde za zničením jedinečných památek, tentokrát také v místech, která žila svým přirozeným náboženským životem. Jen během pogromu tzv. Křišťálové noci z 9. na 10. listopadu 1938 bylo na severu Čech zničeno 35 synagog, dalších 25 jich následovalo během samotného válečného období. Během šesti let tak zmizelo na šedesát těchto staveb. Tato skutečnost je však jen drobnou kapitolou uprostřed tragédie holocaustu a zmizení celých generací židovských obyvatel. Poválečná situace nepřinesla v tomto ohledu o nic lepší situaci. Znovu se po roce 1948 objevuje veřejně propagovaný antisemitismus, znovu jsou ničeny židovské památky. V komunistickém režimu však nejde o nějaký přímý a přiznaný likvidační postup. Je zvolena postupná cesta chátrání a následné likvidace. I tak v letech 1948–1989 zmizí z celého území státu další stovka synagog, třináct z nich pak z dnešního kraje Ústeckého. Tato čísla hovoří sama za sebe. Pokud jde o hřbitovy, celkově pak od počátku druhé světové války do roku 1989 zanikne 70 židovských hřbitovů ze čtyř set.

Severní Čechy kdysi představovaly mozaiku soužití národnostní i náboženské různorodosti. Dnes již nedokážeme tuto mimořádnou různorodost do krajiny navrátit. Můžeme se však pokusit o její navrácení do naší paměti. A to je také hlavním cílem naší výstavy o zničených židovských památkách severních Čech. Paměť.

Výstava se koná od 23. ledna do 3. března 2013 ve Výstavním sále – Galerie Klementinum v Národní knihovně. Vernisáž 22. 1. 2013 v 17.00.

V Praze dne 16. 1. 2013

Kontakt: Tomáš Hlaváček,t.hlavacek@centrum.cz

Požár synagogy v České Lípě, 1938